

Recenzja pracy doktorskiej Pana mgr Tytusa Szabelskiego pt. "Krajobraz postcyfrowy: między materia a metaforą" (część teoretyczna) oraz "AMZN" (część praktyczna) sporządzona w związku z przewodem doktorskim w dziedzinie sztuk plastycznych, w dyscyplinie artystycznej - sztuki projektowe, wszczętym przez Wydział Komunikacji Multimedialnej Uniwersytetu Artystycznego im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu.

Podstawowe dane o kandydacie.

Pan Tytus Szabelski urodził się w 1991 roku. Jest absolwentem dziennikarstwa i komunikacji społecznej na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu (niestety w materiałach mi dostarczonych zabrakło dat, które określiłyby czas kiedy to doktorant studiował w mieście nad Wisłą). Kolejnym etapem jego edukacji był kierunek Fotografia na Uniwersytecie Artystycznym w Poznaniu, gdzie w roku 2016, z oceną celującą, uzyskał tytuł magistra sztuki. Jest absolwentem Interdyscyplinarnych Studiów Doktoranckich na tejże uczelni. W dniu 27.02.2018 złożył na ręce Dziekana Wydziału Komunikacji Multimedialnej, dr hab. Piotra Chojnackiego, prof. UAP, podanie o wszczęcie procedury przewodu doktorskiego.

Promotorem pracy doktorskiej Pana Tytusa Szabelskiego jest prof. Piotr Kurka.

Ocena dorobku artystycznego.

Mgr Tytus Szabelski jest bardzo aktywnym artystą. Jego dorobek wystawienniczy obejmuje pięć wystaw indywidualnych i szereg zbiorowych, które miały miejsce w renomowanych instytucjach sztuki w kraju i za granicą. Z wystaw indywidualnych należałoby wymienić wystawę w Galerii Arsenał w Poznaniu (2021) oraz wystawę w Galerii Sztuki Wozownia w Toruniu (2015). Jeśli chodzi o wystawy i projekty zbiorowe, w których brał udział doktorant, to wspomnę zaledwie kilka z nich, moim zdaniem najbardziej reprezentatywnych: "Mapping Along. Recording Margins of Conflict" w galerii Kunstraum Kreuzberg/Bethanien, w Berlinie (2021), XI festiwal sztuki w przestrzeni publicznej "Open City" w Lublinie (2019), "Szczurołap" w Muzeum Współczesnym w Wrocławiu (2018), "Po końcu fotografii" w Państwowej Galerii Sztuki w Sopocie (2019), "New Visegrad Photography" w Instytucie Polskim w Budapeszcie (2019), IX Biennale Sztuki Młodych Rybie Oko w Bałtyckiej Galerii Sztuki Współczesnej w Ustce i Słupsku (2017), XV Przegląd Sztuki Survival "Rozwarstwienie" w audytorium Wydziału Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego (2017), "Przełom/Breakthrough / Architektura w Polsce po 1989" w Centrum Sztuki Współczesnej Znaki Czasu w Toruniu (2015). Pełna lista projektów grupowych jest imponująca.

Pan Tytus Szabelski jest również finalistą ogólnopolskich i międzynarodowych konkursów na najlepszy dyplom artystyczny (m. in. "Najlepsze dyplomy ASP 2016" w Gdańsku oraz "StartPoint Prize 2016" w Pradze). Otrzymał stypendium pamięci Konrada Pustoły dla fotografa zaangażowanego społecznie (2017), uczestniczył w w programie dla młodych fotografów i kuratorów "Parallel – European Photo Based Platform" (2019–2020). Był redaktorem internetowego magazynu o współczesnej fotografii „Magenta” oraz naukowego magazynu artystycznego „Postmedium”. Brał udział w projekcie Laboratorium Narracji Wizualnych VN lab przy Łódzkiej Szkole Filmowej oraz uczestniczył w programach rezydencyjnych w ISSP Gallery w Rydze (2020), Biennale Warszawa (2020–2021) i Funduszu Wyszehradzkiego (rezydencja w galerii Trafó w Budapeszcie, 2021). Współpracował z Centrum Sztuki Współczesnej Znaki Czasu w Toruniu, Galerią Miłość, „Krytyką Polityczną”, Fundacją Malta. Jest członkiem toruńskiej Grupy nad Wisłą. Dwukrotnie był laureatem stypendium miasta Torunia w dziedzinie kultury (2012 i 2016) oraz miasta Białegostoku (2021).

Fotografia nie jest jedynym medium eksplorowanym przez doktoranta, realizuje on również z powodzeniem obiekty, instalacje, książki artystyczne oraz projekty w przestrzeni publicznej. Każdy z podejmowanych przez artystę tematów wyrażony jest dzięki właściwie

dobranemu medium. Początkowo zainteresowania twórcy oscylują wokół badania granic rzeczywistości i manipulacji przy użyciu rejestracji, odbicia, fotografii ("Wszystko co płynne...", praca magisterska na UAP, 2016, promotorzy: dr hab. Krzysztof Baranowski prof. UAP, dr hab. Piotr Chojnacki prof. UAP). Kolejne lata przynoszą realizacje takie jak: książka artystyczna "Nowy Kurzętnik" (2016), "Formy niemożliwe" (2016), "Bez tytułu (fabryka telewizorów)" (2018), "Skala przemian" (2018). W realizacjach tych fotografia użyta zostaje w celu wytworzenia dystansu niezbędnego by opowiadać o otaczającej nas rzeczywistości - zdjęcia budynków, osiedli wykonane są z starannością dokumentalisty. Szczególne miejsce w twórczości Pana Tytusa Szabelskiego zajmują "Działania protestacyjne" podejmowane w przestrzeni publicznej (lata 2012-2017). Pojawianie się artysty w trakcie rozmaitych protestów z białym transparentem jest gestem jednocześnie subtelnym i wymownym - uzmysławia jak bardzo głos jednostki może być niesłyszalny w konfrontacji z "racją" tłumu.

Wszystkie prace znajdujące się w portfolio załączonym przez doktoranta nieuchronnie prowadzą do projektu "AMZN", który jest przedmiotem recenzowanej przeze mnie pracy doktorskiej.

Ocena pracy doktorskiej mgr Tytusa Szabelskiego – części opisowej oraz dzieła artystycznego.

Teoretyczna część pracy mgr Tytusa Szabelskiego zatytułowana "Krajobraz postcyfrowy: między materią a metaforą" podzielona jest na następujące części: Wstęp, rozdział pierwszy zatytułowany "Definiując rzeczywistość" (składający się z trzech podrozdziałów: "Medium, materia, postcyfrowość", "Krajobraz: pole intra-akcji", "Post-problemy"), rozdział drugi opatrzony tytułem "Geologia/technologia", rozdział trzeci pt. "Polityczne kartografie / Topologia infrastruktury" (zawierający trzy podrozdziały: "Nowe media, stare koleiny", "Kolonialne ekonomie", "Suwerenność i kontrola"), rozdział czwarty "Ulotne reprezentacje (zamiast zakończenia)", bibliografię, spis ilustracji umieszczonych w tekście, oraz aneks, który jest jednocześnie opisem pracy praktycznej o tytule "AMZN" (ebook).

Dysertacja doktorska pana Tytusa Szabelskiego w sposób kompleksowy analizuje pojęcie "postcyfrowości" w kontekście zagadnienia krajobrazu w rozumieniu zarówno dosłownym jak i metaforycznym. Niezwykle istotnym aspektem rozprawy jest interdyscyplinarne wykorzystanie metodologii badawczych dziedzin takich jak: nauki społeczne, ekonomia, historia mediów, historia sztuki oraz geologia.

Szczególnie interesujące wydaje mi się wykorzystanie przez doktoranta teorii Jamesa Huttona (osiemnastowiecznego badacza stanowisk geologicznych), która zwraca uwagę na niezgodności w procesach osadzania się warstw skał - bardzo często mamy do czynienia z sytuacjami, w których warstwy starsze znajdują się powyżej warstw młodszych. Inną koncepcją, którą Pan Tytus Szabelski wykorzystuje do analizy postcyfrowego krajobrazu jest koncepcja "intra-akcji" pochodząca od Karen Barad.

*„Rzeczywistość nie składa się z rzeczy- samych-w-sobie, czy rzeczy-pozą-fenomenami, ale rzeczy-w-fenomenach.”*¹ - pisze Barad. Zdanie to wydaje się być niezmiernie istotne w kontekście analizy części praktycznej doktoratu.

Kolejna część tekstu zatytułowana "Post-problemy" prezentuje swobodę autora, który umiejętnie odwołuje się i zestawia z sobą koncepcje m.in.: Rosalind Krauss, Felixa Guattariego, Lwa Manovicha, czy Ryan'a Bishopa.

Następny rozdział dysertacji poświęcony jest analizie wybranych przez doktoranta

---

¹ K. Barad, *Meeting the universe halfway: realism and social constructivism without contradiction*, w: Nelson, Lynn Hankinson; Nelson, Jack, *Feminism, science, and the philosophy of science*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht Boston, 1997, s. 140, 205

dzieł artystycznych, które pozycjonują krajobraz w kontekście rozwoju technologicznego społeczeństw. Nawiązując do eseju Roberta Smithsona, opublikowanego w magazynie "Artforum" na dwa lata przed powstaniem słynnej "Spiral Jetty", autor dokonuje błyskotliwej analizy tej sztandarowej realizacji land artu: *"Smithson nie tylko porównuje zaawansowane narzędzia techniczne (możemy domyślać się, że w roku 1968 zaliczały się do nich telewizja, wczesne komputery czy cały zespół narzędzi, mających już rok później wynieść człowieka na księżyc), ale także próbuje połączyć kategorie geologiczne, jak sadymentacja, z procesem myślenia"*. (s. 24). Na kolejnych stronach pracy doktorskiej pojawiają się inne przykłady dzieł artystycznych reprezentujących to "post-geologiczne" myślenie: Lisa Rave "Europium", Hito Steyerl "In Freefall", Riar Rizaldi "Kasiterit", Joanna Moll "CO2GLE", Evan Roth "Burial Ceremony". Wszystkie te prace posiadają wspólny mianownik. Nominalistyczna teoria pieniądza wymyślona przez John'a Law'a w XVIII wieku, rozwijana na początku XX wieku przez Georga Friedricha Knappa, głosi, że pieniądz jest dziełem porządku prawnego, a nie substancją. Podobnie jak współczesny znak pieniężny, wszystkie materiały, kruszce wykorzystywane do produkcji komputerów, światłowodów, procesorów, etc., nie są wartością per se lecz reprezentują informację w nich zawartą. w 2007 Richard Barbrook pisał: *"To my stwarzamy nasze technologie. To my możemy kontrolować nasze maszyny. Nasze utopie wskazują kierunek człowieczego postępu. Nie bójmy się więc myśleć odważnie..."*²

Z perspektywy dnia dzisiejszego sytuacja wygląda zgoła odmiennie, trudno się zgodzić z tak romantyczną wizją postępu technologicznego. Koncepcja, że Internet miałby być obszarem wolności jest co najmniej utopijna - zapoczątkowany jako nieograniczona przestrzeń wymiany myśli i poglądów jest idealną przestrzenią inwigilacji, kontroli ludzkich zachowań, kształtowania poglądów i upodobań.

Kolejny rozdział zatytułowany "Polityczne kartografie / Topologia infrastruktury" opisuje przykłady prac artystycznych, w których artyści zajmują się tematyką materialnych reprezentacji pejzażu postcyfrowego - infrastrukturą. Doktorant przypomina tu serię fotografii Roberta Smithsona "Monuments of Passaic", która doskonale ilustruje industrialny krajobraz tzw. Pasa Rdzy. Kolejnym analizowanym dziełem jest seria fotograficzna Marka Ruwedela "Westward the Course of Empire". Dalsza część tekstu zestawia z sobą koncepcje amerykańskiej badaczki infrastruktur komunikacyjnych Nicole Starosielski z poglądami poety i badacza mediów Tung-Hui Hu (oboje w swoich badaniach podejmują temat sieci/map linii przesyłu danych, informacji). Doktorant zwraca uwagę na

---

² R. Barbrook, *Imaginary Futures*, London, 2007, s. 202

interesujące zjawisko umiejscawiania kabli światłowodów na liniach przebiegów dawnych torów kolejowych. Obserwujemy zatem zmianę tylko i wyłącznie sposobu przesyłania "towarów", podczas gdy lokalizacje szlaków komunikacyjnych pozostają niezmienione. Powoduje to sytuację, że beneficjenci nowych sieci komunikacyjnych pozostają ciągle ci sami - są to ośrodki, w których kapitał ulega pomnożeniu. Krajobraz ekonomiczny i polityczny pozostaje taki sam - zmianie ulega jedynie infrastruktura. W kontekście tych właśnie rozważań doktorant analizuje pracę Eline Benjaminsen "Where the Money Is Made: Surfaces of Algorithmic Capital". Jest to seria fotografii przedstawiająca wieże i nadajniki mikrofalowego Internetu wysokiej częstotliwości łączącego europejskie giełdy finansowe. Praca ta jest egzemplifikacją przeźroczyści współczesnego kapitalizmu, który niewidzialną pajęczyną połączeń oplata cały glob.

Opisując prace fotograficzne Trevora Paglen'a "Landing Points", które powstały podczas udziału w realizacji filmu o Edwardzie Snowdenie pt. "Citizenfour" doktorant poświęca swoją uwagę kontroli Internetu i informacji. Parafrazując słowa Franka Herberta z "Diuny": *"The spice extends life. The spice expands consciousness. (...) The spice is vital to space travel."* możemy postrzegać informację jak przyprawę XXI wieku. Ten kto ma do niej dostęp, kontroluje jej przepływ, kontroluje świat.

Kolejnym zagadnieniem analizowanym przez doktoranta jest cyberprzestrzeń. Pan Tytus Szabelski opisuje różne koncepcje rozumienia tego fenomenu poczynając od "klasycznej", cyberpunkowej wykreowanej przez W. Gibsona w powieści "Neuromancer", poprzez technologię VR, aż po współczesne gry online w stylu "Second life". Kończąc rozdział, autor trafnie spostrzega: *"W takich samych kategoriach można rozumieć cyberprzestrzeń - jak operacyjny obraz (który sam w sobie w zasadzie nie jest obrazem) przełożony na formę wizualną, zrozumiałą dla człowieka; jak obliczenia prowadzone na danych, które należy przetłumaczyć. To za tymi mediującymi obrazami chowają się jednak często materialność urządzeń i ich przestrzenne uwikłania i oddziaływania, schodzące na drugi plan gdy ludzie próbują "widzieć jak maszyna, chociaż wciąż patrzą jak ludzie."* (s. 58) Konkluzja ta demaskuje romantyczne wyobrażenie o osiągnięciu symbiozy z technologią. Ostatni rozdział zatytułowany "Ulotne reprezentacje (zamiast zakończenia)" opisuje konteksty powstania pracy praktycznej doktoranta umiejscawiając ją we współczesnych praktykach artystycznych.

Praca praktyczna to e-book o tytule "AMZN", który prezentowany jest na używanym czytniku Kindle Paperwhite. Składa się z 118 stron, na których widzimy zdjęcia fasad magazynów Amazona rozlokowanych w Sadach, Bielanych Wrocławskich, Kołbaskowie,

Sosnowcu, Okmianach, Pawlikowicach, Gliwic, Łodzi i Świebodzinie. Oprócz serii fotografii centrów logistycznych korporacji znajdziemy w nim schematy patentów firmy służące polepszeniu wydajności pracy, oraz zdjęcia przedstawiające samego artystę w trakcie odtwarzania czynności pakowania identycznej do tej wykonywanej przez pracowników Amazona. E-book uzupełnia szereg tekstów opisujących historię powstania korporacji, jej rozwój, politykę zatrudnień oraz stosowanie Tayloryzmu w organizacji pracy w magazynach firmy zarządzanej przez Jeffa Bezosa. "AMZN" jest rezultatem trzyletniego researchu, w trakcie którego powstało wiele prac artystycznych poświęconych temu największemu na świecie sklepowi internetowemu (autor wspomina również, że udało mu się zatrudnić na pewien czas w podpoznańskim magazynie).

Obraz korporacji nakreślony przez Pana Tytusa Szabelskiego w swojej e-bookowej książce artystycznej przedstawia lewiatana, który swoją ekspansją stopniowo pochłania kolejne obszary handlu. Bezlitosny dla konkurencji, bezwzględny dla pracowników, pod przykrywką udogodnień dla klientów, inwigiluje i kontroluje przestrzeń naszych wyborów. W ważnej dla dyskusji na temat przyszłości demokracji książce Shoshana Zuboff pisze: *"Stoimy na początku nowej trajektorii, którą nazwałam cywilizacją informacyjną, i znów widać tę samą niebezpieczną arogancję. Celem teraz nie jest dominacja nad naturą, ale raczej naturą ludzką. Uwaga przesunęła się z maszyn, które pokonują ograniczenia ciała, na maszyny które modyfikują zachowanie jednostek, grup i populacji w służbie celów rynkowych. Ta globalna implementacja instrumentalnej władzy przewyższa i zastępuje ludzką wewnętrzną duchowość, która karmi wolę, pozwala chcieć zachęca do przemawiania w pierwszej osobie, obezwładniając demokrację u podstaw."*³

Powróćmy zatem do naszego krajobrazu - znany nam współcześnie składa się przede wszystkim z korporacji, magazynów, centrów logistycznych, kabli, światłowodów, serwerów, portali internetowych, nadajników telefonii komórkowych, infrastruktury komunikacyjnej - to postcyfrowy amalgamat technologii, ekonomii i polityki.

Żyjemy w epoce antropocenu, "post-prawdy" (pojęcie wprowadzone w 2004 roku przez Ralph'a Keyes'a) kształtują nasz świat i wyznaczają kierunek naszego "rozwoju". W tym kontekście, krajobraz który nas otacza składa się z wielu oksymoronów, które pogłębiają poczucie samotności i odsuwają nas od siebie. Żyjemy w płynnej nowoczesności, w której synkretizm wykluczających się pojęć nie dziwi już nikogo.

Praca praktyczna Pana Tytusa Szabelskiego jest swego rodzaju listem rozbitka umieszczonym w butelce unoszącej się na falach. Historia jednej z największych

---

³ S. Zuboff, *Wiek kapitalizmu inwigilacji. Walka o przyszłość ludzkości na nowej granicy władzy*, Poznań 2020, s. 699

i bezwzględnych korporacji w dziejach świata zostaje "zapakowana" w ready-made wyprodukowany przez nią samą. Bardzo bym chciał by wiadomość ta została odczytana przez możliwie największą ilość osób.

Konkluzja.

Cytowany przez doktoranta Zygmunt Bauman pisze: *"Częstym i dobrze znanym efektem wyodrębnienia się nowych dyscyplin badawczych jest rozluźnienie więzi łączących je z głównym obszarem badań naukowych. Główne gałęzie wiedzy pozostają w znacznym stopniu obojętne na problemy i odkrycia nowych specjalności, a w późniejszym okresie także na wypracowany przez nie specyficzny język i metaforykę. Zazwyczaj tworzenie wąskich specjalności oznacza, że problemy badawcze przypisane specjalistycznym instytucjom zostają tym samym usunięte z kanonu danej dyscypliny wiedzy."*⁴

W nawiązaniu do powyższego cytatu, uważam, że obie części pracy doktorskiej, tj. praktyczna i teoretyczna, prezentują niezwykle wysoki poziom artystyczny i intelektualny. Jako całość są wzorcowym przykładem interdyscyplinarnego projektu badawczego, który wykorzystuje metodologie różnych dyscyplin nauki i sztuki dla przeanalizowania postcyfrowego krajobrazu współczesności. Praca doktorska Pana Tytusa Szabelskiego jest niezwykle ważnym głosem w dyskusji na temat przyszłości naszego świata. Dysertacja oraz praca artystyczna spełniają wymogi formalne i stanowią istotny wkład w rozwój współczesnej praktyki artystycznej.

Doktorant prezentuje umiejętności, które uważam za całkowicie wystarczające do prowadzenia samodzielnej pracy artystycznej i dydaktycznej. Dlatego też, zgodnie z Art. 13. Ust. 1. ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki oraz przepisów rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, wnioskuję o przyznanie mgr Tytusowi Szabelskiemu stopnia doktora.

---

⁴ Z. Bauman, *Nowoczesność i Zagłada*, Kraków 2009, s. 14